

нијатурних социолошких теорија у шире дедуктивне системе и стварање једне свеобухватне теорије о друштвеним појавама претставља крајњи (мада у садашњим условима врло далек) идеал њихове опште методолошке оријентације.

Др. Михаило Ђурић

ОДРИЦАЊЕ ОД НАСЉЕДСТВА У КОРИСТ ОДРЕЂЕНОГ НАСЉЕДНИКА

У насљедноправном систему, који важи на основу новог закона о насљеђивању, значајно мјесто заузима институт одрицања од насљедства у корист одређеног насљедника. Иако је у чл. 139, ст. 2, на доста јасан начин изражено начело да се одрицање у корист одређеног насљедника „не сматра као одрицање од насљедства, него као изјава о уступању свог насљедног дијела“, ипак се код примјене овог института у пракси појављују разнолика рјешења. Из начина како се понекад рјешавају конкретна питања, може се закључити да у погледу значаја и садржаја самог института нема уједначених гледања.

Анализа заузетих ставова показује да се понекад долази и до резултата за које се не би могло узети да су у сугласности са карактером овог института како је он конципиран у одговарајућим одредбама закона о насљеђивању. Ради се углавном о различитом прилажењу и рјешавању двају основних питања: прво, о правном својству и положају насљедника-уступиоца с једне стране, и насљедника-примаоца с друге стране, а затим друго, о питању одговорности за дугове оставиоачеве и обавезе које произилазе из насљеђивања (легати, налози и терети). Код рјешавања ових питања заузимају се супротна становишта, која се рефлектирају и на рјешавању осталих питања која су с овима у вези.

Код неких судова запажа се тенденца да се рјешењем о насљеђивању проглашују за насљеднике само оне особе (сунасљедници) којима је уступљен насљедни дио, а не спомиње се насљедник који је свој насљедни дио уступио. Овим се насљедницима (примаоцима уступљеног дијела) увећава насљедни дио (квота) за величину дијела у коме је извршено уступање, управо онако како би имало бити у случају прираштаја или увећања њиховог насљедног дијела услијед стварног одрицања од насљедства (у смислу чл. 136, ст. 1 и 2, те чл. 143 и 142). Понекад се у диспозитиву рјешења наводи да је до овог увећања дошло услијед уступања. У већини случајева о томе нема спомена ни у образложењу рјешења о насљеђивању. (Тако се, на пример, у случају кад од три законска насљедника један уступи свој насљедни дио другоме насљеднику, за насљеднике проглашавају један насљедник у $1/3$, а други у $2/3$, док се насљедник-уступилац изоставља, као да никада није ни био насљедник.)

С друге стране, има такође рјешења о насљеђивању у којима се за насљеднике утврђују и проглашују сви насљедници, укључујући

и насљедника који је свој насљедни дио уступио другом одређеном насљеднику. Овоме насљеднику утврђује се величина насљедног дијела (квота) као да нема уступања.

У неким случајевима у диспозитив рјешења о насљеђивању уноси се констатација да је насљедник уступио свој насљедни дио одређеном насљеднику и коме, те одређује и начин књижења у земљишним књигама. Ова констатација о извршеном уступању уноси се, понекад међу одредбе, које се односе на споразум о диоби насљедства (чл. 228, ст. 3). Има такођер и случајева, да се о уступању не говори у диспозитиву него само у образложењу, тиме да је ствар међусобног споразума насљедника како ће реализирати споразум о уступању приликом диобе насљедства.

Овако различито поступање резултат је начелно супротних ставова и гледања на права и одговорност насљедника-уступиоца и насљедника-примаоца.

По једнима, који усвајају прву солуцију, правна посљедица уступања била би да се одређени насљедник, уступањем свог насљедног дијела (једном или неколицини насљедника), *лишава* свог насљедноправног овлаштења и насљедничког својства у потпуности. Он би се, услијед тога што је изостављен из диспозитива рјешења о насљеђивању, уствари ослобађао и свих обавеза и права која му као насљеднику припадају. На његово мјесто и у сва његова насљедноправна овлаштења, у погледу уступљеног дијела насљедства, ступали би насљедници-примаоци, у дијелу у коме им је насљедни дио уступљен. Одатле би слиједила даљња посљедица да насљедник-уступилац не би одговарао ни за дугове оставиочеве ни за легате и остале обавезе. Он не би имао ни право да наслиједи односно прими накнадно пронађену имовину (чл. 235, ст. 1). Просто зато, што није проглашен за насљедника и унесен у диспозитив рјешења о насљеђивању. Према овоме излазило би да би се уступање насљедног дијела односило и на накнадно пронађену имовину.

Овакв садржај рјешења о насљеђивању у коме се као насљедник третира само прималац уступљеног дијела, имао би за посљедицу проширену одговорност тога насљедника-примаоца за дугове оставиочеве и за оне обавезе које би теретиле насљедника-уступиоца у размјеру дијела насљедства који је уступио. Према таквом садржају диспозитива рјешења о насљеђивању, насљедници којима је уступљен насљедни дио одговарали би за дугове и обавезе у размјери увећаних насљедничких квота. Оваквим рјешењем, односно посљедицама које из њега произилазе, уствари би се изједначавао институт одрицања од насљедства у корист одређеног насљедника са правим одрицањем од насљедства (чл. 136). То више не би било уступање насљедног дијела него право одрицање од права на насљедство (насљедноправно овлаштење) у корист одређеног насљедника, што по нашем закону није допуштено. По концепцији закона о насљеђивању нико се не може одрећи свог *права* насљедства у корист друге особе, па макар та особа била и сунасљедник. Право насљедства, као субјективно овлаштење је *непреносиво*. Насљедник се може

тога права (наследства) уопће одређи (чл. 136 и чл. 140, ст. 2) тако да му то право уопће не припадне, али не може располагати с његовим садржајем. Свако располагање сматра се кориштењем овим правним овлашћењем, а то значи *примањем*, прихватом тога права (1).

По другој концепцији рјешењем о наслеђивању проглашава се за наследника наследник-уступилац. Пошто је он прави наследник то одговара за дугове оставиоцима и све обавезе које га као наследника терете у висини наследног дијела (наследничке квоте) и поред тога што је свој наследни дио уступио другоме наследнику. Он је једини овлаштен на примање накнадно пронађене имовине (чл. 235).

Поставља се питање које је становиште исправно и којим путем треба оријентирати праксу, да се избјегну различите последице које би евентуално могле настати од досљедног спровођења у живот једне или друге солуције, а које не би биле у свим консеквенцама у сугласности са основном концепцијом института уступања наследног дијела израженом у закону.

У одговору на ово питање морамо се претходно задржати на самом институту одрицања наследног дијела у корист одређеног наследника и овдје потражити кључ за његово рјешавање.

I. Већ код дефинирања појма и садржаја тога института законодавац је, додуше на негативан начин, изразио начело да се „одрицање од наследства у корист одређеног наследника не сматра као одрицање од наследства“ (чл. 139, ст. 2). Тиме је довољно и јасно одређено да се на овај институт не односе законске одредбе о одрицању од наследства (чл. 136, 138, 142 и 143). То даље значи да се наследник одрицањем наследног дијела у корист одређеног наследника не одриче свог права на наследство ни свог наследничког својства, наследноправног овлашћења. Одрицање од наследства представља уствари одрицање од права на наследство и само оно рађа последицом да се једна особа сматра да никада није била наследник (чл. 136, ст. 4). Само такво право и потпуно одрицање од наследства спријечава да на наследство позвана особа (без обзира на темељ позивања: закон или опоруку) задобије наследноправна овлашћења.

Последице таквог правог одрицања на наследство могу бити двојаке, што овиси о опсегу одрицања од наследства као и темељу позивања на наследство. Ако је темељ позивања на наследство опорука, сматра се да наследник који се наследства одрекао никада није био наследник. Дио наследства који остаје слободан услијед одрицања припада оставиоцима (а не наследниковим) наследницима (чл. 142). Ако је темељ позивања на наследство закон (законско наслеђивање), а наследник се одрекао наследства само у своје име, сматра се као да је умро прије оставиоца (чл. 143). Услијед тога наслеђују његови потомци (ако их има), по праву репрезентације (чл.

(1) Тако Б. Благојевић: Наследно право, Београд, 1955, стр. 320, и др. Ф. Станковић: *Sticanje ostavine i odricanje od nasljedstva*, „*Naša zakonitost*“, бр. 3—4 і 5—8/1957, стр. 253, те моју расправу: *Одрицање од наследства*, „Анали Правног факултета у Београду“, 1956, бр. 4, стр. 416, 417.

11), односно оставиочеви насљедници (ако насљедник који се одрекао нема потомака). Међутим, код одрицања и у име потомства, које се у правилу увијек претпоставља (ако изјава о одрицању изричито није ограничена само на особу насљедника који се одриче, чл. 136, ст. 2), сматра се да насљедник који се је насљедства одрекао никада није био насљедник (чл. 136, ст. 4). Посљедица тога је да се на насљедство позивају оставиочеви насљедници (дакле без примјене права репрезентације у односу на потомке насљедника који се одрекао насљедства и у њихово име).

Одатле слиједи да насљедник који се одрекао свог насљедног дијела у корист одређеног сунасљедника, који је уствари *уступио* свој насљедни дио или ограничени дио овога, задржава и даље својство, а досљедно томе и сва права и све дужности насљедника. Он дакле има право: (а) да (дјеломично па и под увјетом) уступа свој насљедни дио другом насљеднику (уствари имовину коју је стекао насљеђивањем), дакле располаже насљедством. То право му је и признато одредбом чл. 139, ст. 2, и одредбом чл. 149, ст. 1. Он даље има право: (б) да насљеди дио који би му накнадно припао по праву прираштаја као и да насљеди накнадно пронађену имовину у дијелу који одговара његовом утврђеном насљедничком дијелу (квоти). Коначно такав насљедник: (в) одговара и даље за дугове оставиоачеве и за обавезе из насљедства у висини своје насљедничке квоте (чл. 145, ст. 1), без обзира на извршено уступање насљедног дијела. Ове одговорности ослобођен је само онај насљедник који се одрекао насљедства, дакле који се одрекао права на насљедство (чл. 145, ст. 2).

Ова начела су још јасније изражена и позитивним одређивањем садржаја института одрицања насљедства у корист одређеног насљедника, као изјава „о уступању свог насљедног дијела“ (чл. 139, ст. 2 *in fine*). Одатле излази да насљедничка изјава која садржи такво одрицање у корист другог насљедника не представља негативну насљедничку изјаву. Ова изјава је уствари *понуда* одређеном насљеднику, сунасљеднику да поред свог преузме и насљедни дио другог насљедника, односно имовину коју је тај насљедник стекао насљеђивањем. Као таква, ова изјава уствари представља кумулирани правни акт: (а) прећутну изјаву о примању насљедства, дакле акт насљедноправног карактера, и (б) истовремени акт облигационоправног карактера, уступања свог насљедног дијела у корист одређеног насљедника. За први насљедноправни акт вриједе правила насљедног права, а за други правила облигационог права (2).

Изјава о уступању насљедног дијела сунасљеднику (понуда) је акт примања насљедства. Већ према опће усвојеним правним начелима за ваљаност понуде (да ће нека особа пренијети на другу неко своје право или имовину), дакле за вршење ваљаних аката располагања, потребно је да особа која располаже (или неком другом нуди) посједује то право, да је његов носилац (*nemo plus iuris transferre potest quam ipse habet*). Сваком насљеднику припада право насљедства, ако није недостојан за насљеђивање (чл. 131), или лишен права на-

(2) Види др. Благојевић: наведено дјело, стр. 320 и 383.

сљедства (чл. 50), или искључен од наслеђивања (чл. 47). Он се сматра наслеђником све док се тога права не одрекне, до свршетка оставинске расправе (чл. 218, ст. 3). Право наслеђства припада наслеђнику по сили закона већ од момента смрти оставиоачеве (чл. 135), па изричита изјава о примању наслеђства није ни обавезна ни потребна (3). Према томе, кад један наслеђник нуди другом одређеном наслеђнику свој наследни дио, он тиме врши акт *располагања*, који спријечава да се тај наслеђник више не може одрећи наслеђства (чл. 138, ст. 1). Одатле слиједи и одређена правна посљедица. Кад понуда не би била прихваћена од стране сунаслеђника, наслеђник који је понуду ставио не би био више овлаштен да се одрекне наслеђства јер је већ располагао наслеђством односно изразио вољу којом врши располагање, дакле прећутно изразио да прима наслеђство (4). Јасно је да споразум наслеђника о одустајању од уступа који је већ дефинитивно услиједио не може анулирати изјаву о прихвату наслеђства коју је тај уступ садржавао (5). Међутим, одатле слиједи и то да споразум наслеђника не може ставити ван снаге наслеђничку изјаву а нити је преиначити, па ни онда ако су измијењене прилике у којима је наслеђничка изјава дата (6). Могло би се међутим расправљати о томе да ли би због измијењених прилика било могуће одрицање од наслеђства (изричито наслеђника, који је већ дао изјаву о примању наслеђства (изричиту или прећутну)). Ово с обзиром да тај наслеђник може свој наследни дио уступити сунаслеђнику, али се тиме још не поништавају посљедице примања наслеђства и не остварује учинак што га има одрицање од наслеђства. Чини се да треба негативно одговорити и на питање да ли би наслеђник, који се одрекао наслеђства, могао дати изјаву о одрицању замјенити са изјавом о примању. Остали наслеђници такођер немају могућности да особи која се одрекла наслеђства уступе свој или онај дио наслеђства кога су стекли услијед одрицања те особе, будући да особа у чију се корист врши уступање наслеђног дијела мора имати својства наслеђника. Тога својства међутим нема више она особа која се наслеђства одрекла. Према томе у оба случаја наслеђнику не преостаје ништа друго него да затражи поништај наслеђничке изјаве.

Друга је ствар да ли ће се тај поништај остварити у парничном или у оставинском поступку. Парнични поступак долази у обзир ако је међу наслеђницима дошло до спора о томе да ли постоје чињенице и да ли су испуњени увјети који се по закону траже,

(3) Тако и др. Заниновић у своме приказу закона о наслеђивању у „Одвјетнику”, бр. 7—8/1955, стр. 3.

(4) И др. Ф. Станковић у наведеној расправи (стр. 253) сматра да сама понуда о уступу, ако није прихваћена губи правну важност, те да би се наслеђник и поред тога могао одрећи наслеђства. Држим да то није сасвим тачно и да се повлачење понуде или одбијање њеног прихвата креће на терену облигационоправних односа, који могу бити и јесу од утјецаја на ове односе али који немају утјецаја на прелаз наслеђноправних овлаштења на наслеђнике.

(5) Види др. Ф. Станковић на наведеном мјесту. Управо ова констатација потврђује исправност напријед истакнуте тезе.

(6) Види противно у рјешењу Врх. суда АП Војводине од 16 августа 1955, Гзз 55/55, објављеном у „Правном животу”, бр. 11/55.

да би се насљедничка изјава могла поништити. Ако међу насљедницима нема спора, поступак за поништај насљедничке изјаве може се провести у оквиру оставинског поступка и расправе оставине. У тој расправи имао би се извести и одговарајући доказни поступак у коме би имале бити утврђене чињенице о којима овиси испуњење увјета који се траже за поништење насљедничке изјаве (чл. 141, ст. 2). Сам споразум насљедника није дакле довољан и не може замијенити провођење овог поступка и извођење потребних доказа. Све ово под претпоставком да је захтјев за поништај насљедничке изјаве потекао од стране самог насљедника чију изјаву треба поништити. Такав захтјев нису овлаштени ставити остали насљедници или друге заинтересирани особе (чл. 141, ст. 2).

II. Уступање насљедног дијела у корист сунасљедника (чл. 139, ст. 2), као и прихваћање тога дијела од стране сунасљедника може бити *дјеломично* или *под увјетом*, будући је само у погледу одрицања од права насљедства (чл. 136) одређено да оно не може бити *дјеломично* ни под увјетом (чл. 139, ст. 1). Према томе, док се изјава о одрицању од насљедства (уствари од права на насљедство) односи на читав насљедни дио и сва права која дотичном насљеднику припадају из оставине на темељу насљеђивања, дотле се уступање насљедног дијела може ограничити на одређени дио тога дијела, на поједине ствари или права која је дотични насљедник (уступилац) стекао насљеђивањем. Исто је тако могуће да се споразум о уступању насљедног дијела склопи под одређеним увјетима, учини овисним о испуњењу неких обавеза, примању терета и томе слично.

Пошто се уступање насљедног дијела не сматра одрицањем од права на насљедство, то дотични насљедник и поред уступања *задржава* како *насљедничко својство* тако и сва права која му као насљеднику припадају на темељу насљеђивања. Како је напријед речено, насљедник-уступилац учествује у подјели (распоређивању) *накнадно* пронађене имовине (чл. 235), јер се акт о уступању односи само на ону имовину која се нашла у оставини у часу провођења оставинске расправе. Односно, на ону имовину из оставине која је предмет уступања. Која ће то имовина бити овиси искључиво о вољи насљедника (уступиоца). Одатле излази да насљедник-уступилац, будући да и даље задржава насљедничко својство, *одговара* за све обавезе и легате једнако као сваки насљедник. Тако, одговара вјеровницима оставиочевим за оставиочеве дугове (чл. 145), а осталим насљедницима на темељу обавезе јамства (чл. 152). Он је према томе и даље активно *легитимиран* да и поред уступања *накнадно* тужбом остварује нека своја права из оставине према сунасљедницима и другим особама која би му као насљеднику припадала. Он је даље и пасивно легитимиран, да буде тужен било сâм било у заједници са осталим насљедницима, у случајевима кад неки други насљедник остварује неко своје право из оставине (случај из чл. 226, ст. 4 и 5, 236, 237 и 238), или кад то чини нека друга особа (ненасљедник) у по-

гледу неког права које би имала било према оставиоцу било према оставини као цјелини.

Уступање насљедног дијела, уствари уступање имовине стечене насљеђивањем, дакле имовине која се затекла у часу смрти оставиоचे, не односи се на насљедноправна овлаштења у цјелини. Као што уступање не обухваћа ону имовину која би се накнадно пронашла по довршеном оставинском поступку, тако се исто не односи ни на ону имовину коју је насљедник-уступилац примио од оставиоца за његова живота на темељу бесплатних и с њима изједначених располагања (чл. 34), која би се иначе урачунавала том законском насљеднику у његов насљедни дио (чл. 51). Према томе, имовина стечена тим путем (на темељу бесплатних располагања) као и она коју је насљедник примио из оставине, представља у ствари *насљедни дио* (цјелину) једног законског насљедника. Уступањем насљедног дијела у корист сунасљедника, насљедник уступилац није дужан уступити сунасљеднику вриједност дара, тј. ону имовину коју је за живота оставиочева од њега бесплатним располагањем примио. Ни у случају кад би се радило о правом одрицању од права на насљедство, особа која се одрекла од права насљедства није дужна вратити дар, већ га на против задржава (чл. 55, ст. 1). Ипак се тај дар урачунава у насљедни дио насљедницима који долазе умјесто особе која није насљедила услед одрицања на насљедство (чл. 61, ст. 2). Према томе, насљедник-даропримац, и поред тога што је у цијелости свој насљедни дио уступио одређеном сунасљеднику, сматра се насљедником у погледу оног дијела имовине коју је примио од оставиоца за његова живота на темељу бесплатних располагања, као што се сматра насљедником и у погледу оне имовине која би се евентуално по довршењу оставинске расправе накнадно пронашла (чл. 235) или коју би имао насљедити након извршеног уступања услед приштаја (чл. 142, 143).

Из овога даље сlijеди, да се код одрицања у корист сунасљедника не ради уствари о уступању „насљедног дијела“ у смислу права насљедства (како би то прозлазило из граматичке интерпретације овог израза употребљеног у одредби чл. 139, ст. 2, и чл. 149, ст. 1 и 3), него о *уступању имовине* или дијела имовине коју је насљедник-уступилац стекао из оставине насљеђивањем у име свог насљедног дијела. Појам „насљедни дио“ употребљава се у правилу у смислу насљедноправног овлаштења која неком насљеднику припадају на темељу насљеђивања, односно његовог насљедног права (тако у чл. 51, 52, 53 и сл.) „Насљедни дио“ значи скуп свих насљедноправних овлаштења која једном насљеднику припадају у односу на оставину. Он уствари представља цјелокупну имовину једног насљедника стечену темељем насљеђивања. И то како ону коју добива из оставине, тако и ону коју је за живота оставиочева од њега примио на темељу бесплатног располагања (ако му се урачунава у његов насљедни дио), као и ону која би се евентуално накнадно пронашла иза правоћно довршене оставинске расправе. Очигледно је, дакле, да израз „насљедни дио“ употребљен у чл. 139, ст. 2, не одговара

ономе што тај појам, употребљен на другим мјестима и одредбама закона о наслеђивању у правилу означава. Поготово он не одговара ономе што је законодавац изеразио у одредби чл. 139, ст. 2. Употреба неког другог израза боље би одговарала. Чини се да би умјесто израза „наследни дио“ израз „наследна имовина“ потпуније означавао карактер института уступања нормираног у чл. 139, ст. 2, јер је очито да наследник не уступа сунаследнику свој наследни дио (своје наследноправно овлаштење) него наследством стечен дио имовине из оставине.

Изгледа да је управо то што је у чл. 139, ст. 2, као технички термин употребљен израз „наследни дио“, који иначе има своје одређено значење, изазвало разна колебања и различита рјешења у пракси, која су се одразила у стављању већег акцента на овај појам у његовом устаљеном и одређеном значају, у смислу наследног права и наследноправних овлаштења. Одатле се развило схваћање да наследник-уступилац не уступа одређеном сунаследнику само дио имовине него свој наследни дио, дакле уједно и наследно право на тај дио. А то би досљедно проведено рађало посљедицама које смо раније споменули, наиме да би се у томе случају наследником сматрао онај наследник у чију је корист извршено уступање наследног дијела, што је међутим свакако у противности са суштином самог института уступања наследног дијела у корист одређеног наследника.

III. Одређени наследник-прималац уступљеног дијела, сматра се наследником само у погледу оног дијела оставине који му особно, на темељу његовог наследноправног овлаштења припада. Према томе, он *није наследник* у погледу оног дијела имовине која му се уступа од стране којег другог наследника. У односу на тај дио имовине, иако потиче из исте оставине, он се сматра само правним сљедником наследника-уступиоца. Према томе, он није непосредни сљедник оставиоца, јер је између њега и оставиоца интерполиран наследник-уступилац. Наследник прималац уступљеног дијела задобива имовинскоправно овлаштење у погледу уступљеног дијела на темељу одређеног правног посла *уступања*, а не на темељу наслеђивања. Наследничка изјава којом наследник уступа свој наследни дио одређеном сунаследнику, нема карактер наследничке изјаве о одрицању од наследства (чл. 136), него претставља изјаву, уствари понуду одређеном наследнику, да преузме оно што је наслеђивањем стекао из оставине. Одатле излази да се наследник који се одрекао наследства у корист одређеног наследника, у случају не примања његове понуде од стране тога наследника, не би могао одрећи наследства. Изјава о уступању уствари представља акт располагања наследством, дакле пређутну изјаву о примању наследства. Међутим, ако је нека особа већ дала изјаву о примању наследства то је не спријечава да даде изјаву о уступању свог наследног дијела сунаследника. Исто тако нема запреке да наследник-уступилац даде нову изјаву о уступању (уствари нову понуду) у корист којег другог одређеног наследника у случају ако понуда у корист одређеног наследника не буде

прихваћена (буде одбијена). Ово је могуће само до свршетка оставинске расправе. Након што је оставински поступак правомоћно довршен, уступање је могуће само на темељу писменог уговора (чл. 149).

Изјава одређеног насљедника о примању дијела насљедства који му је уступљен није изјава о примању насљедства него изјава о примању, прихвату понуде о уступању насљедног дијела (7). То је у суштини двострани правни посао који може бити ненаплатан (бесплатан) или уз какву протучинидбу (8).

Овај правни посао је по своме карактеру у правилу *бестеретан* (9). Насљедник у чију је корист извршено уступање прима од свога предника, насљедника-уступиоца, уступљени насљедни дио слободан без икаквих терета и обавеза. Осим ако међу странкама није што друго уговорено. Насљедник, прималац уступљеног дијела, примањем тога дијела не преузима на себе никакве обавезе ни терете које иначе *ex titulo hereditatis* терете његовог предника, насљедника-уступиоца (одговорност за оставиочеве дугове, за легате, налоге и друге обавезе). Осим реалних и укњижених терета на некретнинама, које не резултирају из правних односа који настаје насљеђивањем, примаоца не терете никакве друге обавезе. Ако би прималац требао да мјесто уступиоца преузме неке терете (напримјер, да исплати легат или да издржава неку особу и сл.), таква обавеза морала би се посебно уговорити. Она се дакле *ex lege* не претпоставља. Ово стога што по одредбама закона одговорност за дугове (чл. 145, ст. 1), записе (чл. 92), налоге и друге терете и обавезе (чл. 88, ст. 2) не терети изравно насљедни дио (скуп ствари и права које припадају неком насљеднику), него личност самог насљедника и његову имовину уопће, а у висини вриједности имовине коју је насљеђио и оне која му се урачунава у његов насљедни дио (чл. 51, ст. 1, и чл. 53). Ова одговорност терети дакле само она лица која постану стварни насљедници оставиочеви, а не и она која на било који други начин стекну предмете оставине. Насљедник се додуше може ослободити ове одговорности ако се одрекне насљедства (чл. 136, ст. 1 и 2), али се тада сматра да није никада био насљедник (чл. 136, ст. 4). Услијед тога се мјесто њега на насљедство позивају друге особе. И то као насљедници оставиочеви (чл. 142 и 143), а не као његови насљедници (наслједници насљедника који се насљедства одрекао) (10).

Одатле излази да прималац уступљеног дијела не може ни тужити, нити бити дужан *ex titulo hereditatis* у погледу права и обавеза која би припадала насљеднику који му је свој насљедни дио уступио. Прималац уступљеног дијела не сматра се насљедником у односу на имовину коју је уступањем примио. Оно што је примио на темељу уступања не спада у његов насљедни дио (наслједничку кво-

(7) Др. Ф. Станковић у наведеној расправи на стр. 253.

(8) Исти, на стр. 253.

(9) Тако др. Б. Благојевић: наведено дјело, стр. 320.

(10) Ово вриједи и онда кад се на насљедство позивају потомци насљедника који се одрекао, примјеном права представљања (чл. 11), будући да се у томе случају сматра да је тај насљедник умро прије оставиоца (чл. 143), а репрезентанти насљеђују увијек по властитом прагу. То даље значи да брачни друг насљедника који се насљедства одрекао и његови опоручни насљедници не могу насљеђити, јер нису сродници оставиочеви.

ту). Према томе, погрешна је и противна закону пракса кад се у рјешењу о наслеђивању примаочев насљедни дио (квота) увећава за дио насљедства који му је уступљен. Тиме се уствари тај насљедник проглашава за насљедника са увећаном квотом која не одговара ономе што је тај насљедник стварно насљедио у часу смрти оставиоачеве. Будући да је увећаном квотом обухваћено и оно што је стекао обавезноправним послом — уступањем. Овако увећана квота имала би за посљедицу да би се тај насљедник имао сматрати одговорним за дугове и остале обавезе у дијелу који одговара тој увећаној квоти. То би било, међутим, противно одредби чл. 139, ст. 2, према којој се одрицање од насљедног дијела у корист одређеног насљедника не сматра одрицањем од насљедства него уступањем и то бесретним правним послом. То значи да тај уступљени дио не може бити оптерећен никаквим обавезама насљедноправног карактера (одговорност за дугове оставиоачеве, за записе, налоге, терете и друге обавезе).

Насљедник-прималац уступљеног насљедног дијела стиче одређена права на ствари и права која су му уступљена тек на основу акта уступања, дакле *ex tunc*. Напротив, насљедник, као што је познато, стиче насљедноправна овлаштења и власништво на стварима и правима стеченим насљедством *ex tunc*, дакле већ од момента позивања на насљедство, а то је увијек од момента смрти оставиоца (чл. 128, 135). Тада наиме долази до прелаза оставине на насљеднике. Из овога слиједи да је насљедник-прималац овлаштен да прими ствари и права у оном стању у коме су се налазиле (и вриједности коју су имале) у часу кад је правни посао *уступања* постао перфектан. Он нема права захтијевати да му се изруче оне ствари којих у часу уступања више нема, а које су се налазиле у оставини у часу оставиоачеве смрти. Исто тако нема право захтијевати накнаду за настале промјене (погоршања) које су се на ствари догодиле иза оставиоачеве смрти, до момента перфектности правног посла уступања. Обзиром да је код уступања насљедног дијела темељ стјецања уступљене имовине облигационоправног, а не насљедноправног карактера, насљедник-прималац не стиче власништво на уступљеним стварима и правима у часу настајања правног посла уступања него тек *предајом* ствари у посјед. Према томе, споразум о уступању насљедног дијела (изјава уступиоца и прихват од стране примаоца) представља само правни наслов, а предаја начин стицања власништва ствари и права. Одговорност за погоршања до којих је дошло услјед отезања да се уступљене ствари предају, цијени се по прописима грађанског, облигационог права. Одатле слиједи да насљеднику-уступиоцу оствју све користи и плодови од уступљене ствари до момента док уступање не буде прихваћено, на које насљедник-прималац нема никаква права.

— IV. Међу насљедницима до диобе насљедства постоји *наслједничка заједница*, која се састоји у томе да насљедници управљају и располажу насљедством заједнички (чл. 148, ст. 1). Диобу ове заједнице

могу затражити само наследници, и она се поклапа са диобом наследства. Према томе, диобом наследства долази и до раскида наследничке заједнице. Ако би наследници након извршене диобе наследства остали у заједници, или ако би неки од њих основали нову заједницу, ове нове заједнице нису више „наследничке“, већ *имовинске* заједнице грађанског права.

Диоба наследства, дакле и наследничке заједнице, може услиједити у свако доба (чл. 147, ст. 1.). Одатле и у току оставинског поступка наследници могу између себе подијелити припало им наследство у цјелини, као што могу извршити диобу само у погледу неких ствари и права (дјеломична диоба). То ће бити најчешће у погледу покретне дјељиве имовине и права. У погледу ствари и права чија диоба није у потпуности извршена остаје и даље наследничка заједница. Она траје, код дијељивих ствари и права, док се не изврши њихова физичка диоба (код земљишних парцела — њихово цијепање; код зграда — преграђивање, одвајање дијелова или оснивање етажног власништва), а код недијељивих ствари и права, док се међу наследницима не проведе цивилна диоба (продајом заједничке ствари и подјелом куповине на наследнике).

Наследничка заједница по своје карактеру је *имовинска* заједница, која настаје у поводу насљеђивања и стицања имовине насљеђивањем. Услијед тога, она може бити само међу наследницима истог оставиоца, а односи се само на ону неподијељену имовину коју су ови наследници стекли насљеђивањем. Искључено је уношење у наследничку заједницу имовине стечене по наследницима по ком другом правном темељу, као што је искључено укључивање у наследничку заједницу других особа, које нису наследници.

Наследник коме је други наследник уступио свој наследни дио у цјелини или у одређеном дијелу, у ствари није наследник оставиоцев у погледу тако стечене имовине која претставља наследнички дио другог наследника. Правни основ стјецања ове имовине на страни наследника-примаоца је имовинскоправни посао уступања а не насљеђивања. Наследник прималац је учесник наследничке заједнице само ради тога што је он иначе наследник оставиоцев и уколико је *наследник неподијељене ствари*, али не ради стицања наследног дијела којег другог наследника на темељу уступања (по чл. 139, ст. 2, или 149, ст. 1). Ако је ствар коју је насљедио већ подијељена или ако му је оставилац оставио одређену ствар или право које он не дијели са осталим сунаследницима, овај наследник није учесник наследничке заједнице. Оставилац је наиме и сам могао извршити диобу наследства тако што је свакоме наследнику могао оставити једну или више одређених ствари или права (чл. 84, ст. 3.). У погледу тако индивидуално одређених предмета, осим ако је исти предмет остављен физички неподијељен двојници или више наследника, — нема наследничке заједнице. Међутим, ако одређеном наследнику други наследник, на темељу изјаве о одрицању од наследства у његову корист (чл. 139, ст. 2), или на темељу писменог споразума (чл. 149, ст. 1 и 2) уступи свој наследни дио, који се састоји од ствари и пра-

ва које још нису подијељене међу насљедницима тако да између насљедника-уступиоца и осталих насљедника постоји насљедничка заједница, насљедник у чију је корист извршено уступање (иако је ову имовину стекао на темељу правног посла уступања а не на темељу насљеђивања), изузетно улази у насљедничку заједницу и постаје њен учесник. Ово стога што насљедничка заједница постоји само у погледу неподијељене ствари или права у односу осталих сунасљедника и насљедника-примаоца уступљене ствари. Насљедник-прималац у тој заједници има само онолико права и она овлаштења која му је насљедник-уступилац уступио. Он остаје у тој заједници само дотле док се у погледу уступљених му ствари и права не изврши диоба (физичка или цивилна). Издвајањем његовог дијела на уступљеним стварима или правима из насљедничке заједнице, што у ствари претставља њихову диобу или уступање (наплатно или ненаплатно) од стране других насљедника, насљедник-прималац — излази из насљедничке заједнице у погледу уступљеног му насљедног дијела односно имовине која у тај дио спада. Он остаје учесник насљедничке заједнице само у односу на оне ствари и права у погледу којих још траје насљедничка заједница између њега и осталих сунасљедника.

Објашњење за овакав положај и однос насљедника-примаоца уступљеног дијела према осталим сунасљедницима односно насљедничкој заједници, налазимо у томе што насљедничка заједница није оставина. Она није оставинска маса, гдје се у правилу још не знају ни сви насљедници ни колико их има, а нити колики су њихови насљеднички дијелови (због могућности одрицања од насљедства до свршетка расправе, односно прираштаја). Насљедничка заједница је имовинскоправни а не насљедноправни однос између насљедника, дакле особа за које се зна да су насљедници, и који су њихови насљеднички дијелови. А то су оне особе које су постале стварни насљедници, које су насљедство примиле било давањем одговарајуће позитивне насљедничке изјаве о примању насљедства (чл. 221, ст. 1. и 2), или услијед вршења аката располагања стварима и правима из оставине или самом оставином (чл. 138, ст. 1). Ово стога што се под појмом насљедник или насљеднички дио, употребљеним у чл. 147 и 148, разумијева одређени дио оставине, насљедство, у односу на одређеног насљедника (11). То је у ствари имовина која из оставине припада одређеном насљеднику на темељу насљеђивања.

Према томе, погрешно је схватање кад се израз „насљедни дио“ овдје изједначава са појмом насљедства, насљедног права и узима у смислу насљедноправног овлаштења, субјективног насљедног права одређеног насљедника. Треба наине имати у виду да насљедник-уступилац не уступа сунасљеднику своје право на насљедство, своје насљедничко својство, него имовину коју је стекао на основу насљеђивања. И то одређену имовину, дакле само ону коју је при-

(11) Види наведену моју расправу, „Анали“, 1956, бр. 4, стр. 401—402.

мио из оставине, а не ону коју је *ex titulo hereditatis* примио од оставиоца за његова живота, а која му се урачунава у насљедни дио, а нити ону која би се накнадно пронашла по правомоћном довршењу оставинског поступка (чл. 235). Чини се да одатле и настаје различито третирање насљедничке заједнице и института уступања насљедног дијела, што се не диференцирају појмови и што се појам насљедничке заједнице изједначава са појмом оставине (12) а појам насљедног дијела са појмом права на насљедство. Управо због неповлачења разлике између оставине као *universitas rerum et iurium* која остаје након смрти неке особе и насљедства као имовине конкретних насљедника која им у име насљедничке квоте припада из оставине, долази до различитих рјешења.

Међутим, законодавац је досљедно у чл. 147 и 148 употребио израз „насљедство“ у смислу имовине која одређеним насљедницима припада на темељу насљеђивања, дакле имовине која је већ постала њихово власништво. И одредбе чл. 139, ст. 2, а још више чл. 149, ст. 1, претпостављају да су насљедници познати и да су они постали стварним насљедницима, дакле власницима насљедством стечене имовине. Само располагање својим насљедним дијелом (уступањем) сматра се прећутном изјавом о примању насљедства, без обзира да ли је уступање насљедног дијела извршено у току оставинске расправе у облику насљедничке изјаве (чл. 139, ст. 2) или посебним писменим уговором (чл. 149, ст. 1 и 2).

Склапање писменог уговора о уступању насљедног дијела могуће је и прије покретања оставинског поступка, а одмах након смрти оставиоцeve, под увјетом да су и уступилац и прималац не само позвани на насљедство него да су доиста постали стварни насљедници (да нису недостојни, искључени од насљедства или лишени нужнога дијела) и да су насљедство примили. Примање насљедства на страни насљедника-уступиоца претпоставља се. Акт уступања представља уствари акт располагања (у смислу чл. 138, ст. 1), па се више та особа не би могла одрећи насљедства. Примање насљедства са стране примаоца уступљеног дијела мора бити изражено или у току оставинског поступка, давањем позитивне насљедничке изјаве о примању насљедства, или и прије покретања поступка вршењем аката располагања оставином или њеним дијелом (чл. 138, ст. 1). Сам прихват уступљеног дијела у писменом уговору није довољан и не би се могао сматрати актом располагања од стране насљедника-примаоца, који би тога насљедника везао (у смислу чл.

(12) Тако др. А. Финжгар у својој расправи „Sodediči“ у „Pravniku“, бр. 9—10/1957, на стр. 375—378, услијед чега долази до закључка да се насљедни дио једног насљедника у погледу одређене некретнине не може евидентирати, у земљишним књигама, јер да се односи на оставину као цјелину, а да би била правилнија укњижба да су сунаслједници сувласници земљишта у „неопредјељеним дијеловима“ (стр. 376). Противно становиште заузимају: др. Krmpotić: Otudenje dijelova nasljedstva po sunasljednicima i prijenos u zemljišnim knjigama, „Zemlj. knjiga“, Zagreb, br. 1—3/1956, str. 1—5; Đuro Pavić: Evidentiranje nasljedničke zajednice u zemljišnim knjigama, „Zemlj. knjiga“, br. 7—9/1956, str. 91—94; isti: O provedbi rješenja o nasljeđivanju u zemljišnim knjigama, „Zemlj. knjiga“, br. 1—3/1958, str. 4—10, и Јб. Милутиновић: Пренос насљедног дела пре диобе насљедства (чл. 149 ЗН), „Гласник Адв. коморе АПВ“, 1957, бр. 6.

138, ст. 1). Он наиме мора, ако се хоће сматрати стварним насљедником, вршити акте располагања у погледу цијеле оставине или њеног дијела за свој рачун и у своје име као насљедник (чл. 138, ст. 1). Такав насљедник који би касније позитивном насљедничком изјавом или актима располагања, постао стварним насљедником сматра се сунасљедником, па би се на њега имале примјенити одредбе чл. 149, ст. 1. Као такав он би улазио у насљедничку заједницу. Међутим, ако та особа не би прихватила насљедство, а прије покретања оставинског поступка склопила је уговор којим је примила уступљени насљедни дио којег насљедника, имала би се третирати као не-насљедник, за кога вриједи одредба чл. 149, ст. 3.

Уговор о пријеносу насљедног дијела на сунасљедника (чл. 149, ст. 1 и 2) може се склопити и по довршеном оставинском поступку, након што је рјешење о насљеђивању постало правомоћно па и онда кад је већ уписано у земљишним књигама. Уступање насљедног дијела на овај начин и у овом тренутку могуће је само у корист сунасљедника.

Док диоба насљедства није извршена, насљедници остају овлаштеници само у идеалним дијеловима неподијељених ствари или права у погледу којих постоји насљедничка заједница и то према својим насљедничким квотама. Те се квоте у правилу разликују од сувласничког омјера, који настаје након диобе насљедства међу сунасљедницима у погледу оних предмета и ствари које нису физички подијељене. Ово стога што приликом диобе насљедства и подјеле појединих ствари и права сунасљедници, учесници насљедничке заједнице, нису дужни држати се насљедничких квота. Они имају право да изврше расподјелу насљеђене имовине на другачији начин (примјеном чл. 150 и 151) и да у погледу појединих ствари или права конституирају сувласнички однос грађанског права. Ово међутим нема утјецаја на одговорност насљедника за обавезе које их терете, јер се ова одговорност оцијењује по величини насљедничких квота а не по сувласничким дјеловима који су настали након извршене диобе насљедства.

У часу диобе насљедства долази до пуног изражаја уговор о уступању насљедног дијела у корист сунасљедника. То је разлог да се у случају кад међу насљедницима постоји насљедничка заједница у погледу заједнички насљеђених некретнина, приликом уписа (провођења) рјешења о насљеђивању у земљишним књигама, које је извршено прије диобе насљедства (чл. 229 и 230) мора евидентирати постојање насљедничке заједнице стављањем одговарајући *забиљежбе* (у листу Б-властовници). Ова ће се *забиљежба* бригати кад насљедници изврше диобу насљедства, било физичким цијепањем заједничких парцела или конституирањем сувласничког односа (13).

Приликом диобе насљедства долази до реализације извршеног уступања у погледу оних ствари и права у односу којих још по-

(13) Види моју расправу: *Evidentiranje nasljedničke zajednice u zemljišnim knjigama*, „Zemlj. knjiga“, br. 79/1956, str. 91—94.

стоји насљедничка заједница. Тада се међу сунаслѣдницима разрјешава, раскида ова заједница и врши распис било на индивидуално (реално) одијељене дијелове заједничких ствари и права (некретнина), или конституира сувласнички однос грађанског права у погледу оних насљедника који пристају да се међу њима такав однос заснује. И то не на основу насљедничких квота него према ономе и колико им је приликом диобе насљедства припало у власништво односно у сувласништво. Стога има мишљења да би диобу насљедства требало проводити или у току поступка за расправљање оставине или пред судом који је водио оставинску расправу (14).

Према напријед изложеном, из диспозитива рјешења о насљеђивању мора бити видљиво које су особе проглашене за стварне насљеднике умрлога, који су њихови насљедни дијелови (квоте) и од чега се састоје (имовине коју је законски насљедник примио од оставиоца за његовог живота а која му се урачунава у насљедни дио, затим имовине коју насљеђује из оставине).

Рјешењем о насљеђивању утврђују се наиме насљедничке квоте „дио у коме учествују у насљедству“ поједини насљедници (чл. 228, ст. 2, т. 3). Зато се рјешењем морају обухватити сви они насљедници који су насљедство прихватили и поред тога што су свој насљедни дио уступили, дакле отуђили одређеном насљеднику, будући да и они учествују у насљеђивању. Тиме би на јасан и одређен начин било утврђено: опсег насљедноправних овлаштења и права као и опсег одговорности за оставиочеве дугове и обавезе које произилазе из насљеђивања.

Ако је неки насљедник уступио свој насљедни дио којем сунаслѣднику, у диспозитив рјешења о насљеђивању треба унијети и податке о величини тога (уступљеног) дијела, опсегу уступања са означењем евентуалног увјета, рокова или терета којима је уступљена имовина оптерећена.

Ђуро Павић